

رۆلی ئابووری و سیاسی یی بازارگانی ئاشوری ل وهلاتی ئەنازۆلی (1840-1939 ب.ز)

ایمان کیفی سلیم^{1*} و هیفی سعید عیسی²

¹ پشکا میژوو ، کولێژا زانستین مرقۆایهتی ، زانکویا دهۆک ، ههریما کوردستانا عیراقتی. (hivi.saeed@uod.ac)

² پشکا میژوو ، کولێژا زانستین مرقۆایهتی ، زانکویا دهۆک ، ههریما کوردستانا عیراقتی.

تاریخ الاستلام: 2025/07 تاریخ القبول: 2025/09 تاریخ النشر: 2026/03 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2026.14.1.1691>

پوخته:

فەهۆلین ههولاندانهکه بۆ روونکرنا لایهکن گرنگ ژ لایین ژيانا ئابووری ل وهلاتی ئاشور د ماوی هزاریا دووی بهری زاینیدا، نهۆزی بازارگانی و نهۆی پیرادبیت (تمکارو) کو ب تهوهری چالاکیا بازارگانی ل باژیری دهاته دانان و بنگه ههکی ئابووری و جفاکی یی ژ ههژی ههبوو، ب تایبهت دهزاریا دوویا بهری زاینی، ژ بهر بهرفره ههبوونا نهکی وی ب شیوهکی کو چ سهردهم ژ سهردهمین وهلاتی رافیدهین نهگه هشتیوونی و رۆلی پاشایین ئاشوری د پشتهفانیکن و دهسهلات پیدانا (تمکارو) دا کو ب بازارگانی شاهاتی رابیت بۆ بهرژموهندیا کوچکی و گه هاندنا نامیان و گریههستین پیمانان Mamitum د گهل دهسهلاتدار و میرین باژیر و وهلاتی ئەنازۆل.

پهقیق نیشاندەر: میژوویا عیراقتی یا کهفن، ئاشوری، بازارگان، پیمان.

ئهوان ژجۆری پیمانین لایهنگری بوون. دهستههلاتا ئاشوری دهستهکی بلند ههبوو ل سهر کارین بازارگانی دا، نهۆزی گریدانا نهۆی ب پیمانین (Mamitum)، نانکو سویند خوارن بۆ پاشایی ئاشوری و دهسهلاتا ئاشوری. ژبۆ نهقی فەهۆلینی مه پشت بهستن ل سهر ژیدههرین عهرهیی و بیانی کرینه، ههروهسان چهنهین فەهۆلین و گوڤاران، گرنکترین ژیدههرین عهرهیی "محمد عبدالطیف محمد علي (المراكز التجارية الاشورية بوسط الصغرى في العصر الاشوري القديم من القرن العشرين الى اواسط القرن الثامن عشر، ههروهسان فەهۆلینا (سامی سعید الاحمد) (المستعمرة الاشورية في اسيا الصغرى). ئهۆ ریبازا فەهۆلینی پشتبهستن ل سهر کری، بۆ نفیسینا فەهۆلینی، پیکدهیت ژ ریبازا بهراوردکارییه. فەهۆلین بۆ سهر دوو تهوهرین سهرهکی هاته دابهشکر: یی ئیکێ بازارگانی ئاشوری دهزاریا دوویا بهری زاینی و تهوهری دووی ل سهر تمکارویا ئاشوری و گریههستین پیمانان ل گهل دهستههلاتدارین وهلاتی ئەنازۆل ماوی هزاریا دووی بهری زاینیدا و تهوهری سینێ نهجنامین گریههستین پیمانین ئاشوریان ل گهل دهستههلاتدار و میرین باژیرین وهلاتی ئەنازۆل.

2- تهوهری نیکی: رۆلی ئابووری یی بازارگانی ئاشوری ل وهلاتی ئەنازۆلی:

بازارگانی ب ستوینا دووی ژ ستوینین ژيانا ئابووری ل وهلاتی رافیدهین هاته دانان. گهشهکرنا چاندنی و پيشکهفتنا نهۆی و شارهبازی د کاریدا بۆ نهگهری لیکگوهورین و پیکگوهورینی، نهقه دهسپیکا کرین و فروتتا بازارگانی کو بوویه بنیاتی بازارگانی چهرخین زویدا (النجفی، 1982، 52). ژ بهر جهی وهلاتی رافیدهین یی ستراتیژی، نهۆی گرنگی دابی کو خهلهکهکا گه هشتنتیه د ناقهرا رۆژههلاتندا کو وهلاتی عیلام

1- پيشههکی

بازارگانی ب ئیک ژ ستوینین ئابووری بین گرنگ هاته دانان ل وهلاتی رافیدهین و جهی جوگرافی و وهلاتی ئاشور ههر د کهفتا کارتیکرنا خود پهیدابوونا بازارگانی و گهشهکرنا نهۆیدا ههبوو. نهف فەهۆلینه یا گرنکه ژ بهرکو روشناهیی دنیخیه ل سهر هندهک لایهین پیدقی ب ژيانا رۆژانه یا ئاکنجین کهفتین میژووی تامیا، گرنکیا نهقی فەهۆلینی د نهۆی چهنیدییه روشناهیی دنیخیه ل سهر رۆلی سیاسی و ئابووری یی بازارگانی ئاشوری ل دهقهره ئەنادولی، خهلی وهلاتی ئاشور تایهتبهندین فی جهی بۆ بازارگانیکنی ب دهلیقه زانی کو پهیههندیی ل گهل ههریمین دهوهرهههین خو بکمن و بزنان چ تیدا ژ داهاتان که هیهه و ل نک ئهوان نینه، ب تایبهت کانزاین زیف و مس و زیر، پاشایین ئاشوری گهلهک گرنگی ددا بازارگانی و کار د چالاککرنا نهۆیدا کرن، ب ریکا دابینکرنا ریکین بازارگانی نهۆین بۆ کهههستین دهستپیکتی دچن، ب تایبهتی ل گهل وهلاتی ئەنازۆل و بۆ بهیزکرنا بازارگانی خو گهلهک بنگههین بازارگانی ل ئاسیا بجویک ژ ههریما کههدوکیا دانان و ژین گرنگ کاروما ئاشوره ل کانیش، ژبلی فی پاشایین ئاشوری دهستههلات دا بازارگانان (تمکارو) بۆ چالاککرنا بازارگانی وان یا شاهاتی ل وهلاتی ئەنازۆل د ماوی هزاریا دووی بهری زاینیدا، ب ریکا پیمان و ریکهفتان ل گهل دهستههلاتدارین باژیرین وهلاتی ئەنازۆل. پتریا ئهوان پیمانین د گهلدا هاتینه کرن، دهقین نهۆی بین رهسمن نههاتینه دین، بهلی ههبوونا ئهوان هاته دیارکرن، ب ریکا دهقین نامهین لیکگوهور دناقهرا بازارگانان و بنگههین بازارگانی کاروم کانیش ل گهل میر و دهستههلاتدارین نافخویی بین باژیرین ئەنازۆلدا و پتریا

* فەهۆلهری بهرپرس.

وهك نوبسیدیف، نهرمینیا نیزیکتین دهقهره كو نهف جورئ بهران لی هییه، ههروسا كانزا هینان و ب تاییهت مس و زیف. نهر بازارگانی ههتا چهرخین میژووئ د بهردوامیوون و بازارگانین ناشوری بهلگهنامه دانهكه كو نهوئ راستیی دیاردكهن. بنیاتی پروژهمكی بازارگانی بی نهخشهدان و بجه هینانی دانانه ل سهر هاوردهكرن و هینانی ل سهر ناستی دهولمهی ب ههمی رامانا پهیی، گرنگی دایه دهقین داگیرکرین ناشوری ل ناسیا بچویك ب دوزین بازارگانیی، ژلایئ میژووینیقه وان داگیرکرنا ل دهسپینکا هزاریا دووئ بهری زاینی رویهرمكی دهمی گرتیوو كو دوسهد سالیوون، یان ب سهردهمهی دهاتهنیاسین و ههتا سهردهمی شهمش (نهدهدی ئیکی شهمشی نهداد) پاشایی ناشور، چالاکیین بازارگانیا ناشوری شیوازی بازارگانیا جیهانی ل گهل ههفرکیین بازارگانی وهر دگرت. چیدییت ههفرکیهکا بازارگانی بیت ل نهوی دهمی كو تیدا بازارگانین ناشوری داگیرکری چیدکرن ل نیقا نهنازول و دویر ژ وهلائی ناشور و ژمارا داگیرکریا لدوی نهوان دهقین وان نامازه پیکری بوونه بیست و نیك مندیلی (كاروم) زهلامین ناشوری ل داگیرکرین وهلائی نهنازول بازارگانی ب گهلمك كهلوپهل و پیدقیان دکرن كو داخازیهك ل سهر ههسوو ژلایی خهلكی نهنازولقه، بازارگانین ناشور كانزا دهینان و دگوتئی نهناكوم (ننوكوم) و نهوژی ل نك ناشورین كانزایی قورقشی و مسه، كانزا ب تنی وهك كهلوپهلهكی بازارگانی نهسوو، بهلی چینن ژی وهك ل سهری هاتیبه بهرچاقرن كو چینن ب شیوهكی پارچهیین پیفای دهاتهنیاسین و دگههشته نیزیکی چار مهترین دووچارکی. هندك ژ چینان ل ناشور دهاته چیکرن، بهلی بههر اپتیریا نهوان ژیدهرئ نهوئ ژ بابل بوو، نهو ژ کولیتهكا باشیوون ب بهراوردی ل گهل چینین ناخوبی، نهوین ل نهنازول دهاته چیکرن، دهقهك ژ بازارگان بوزور ناشور (Puzur-Assur) كو ل نهنازول دژیت بو نافرتهكی ب ناقي واقارتومر ههیه و دبیزئی پهروکی ژتوبئ جورئ مالكو بده ههقالهکی د کاریدا (داخازئ ژئ بکه بینه قیره). ههروسا نهو چینن ژی هاته پولینکرن كو شارنوم لایشویه (sa sartum la isi)، ب وئ رامانی كو پوریت تیدا نینه (بی شدیابه، نهقه نامازه ب نهوئ چهندئ ددهت كو بی ستوبره)(سلیمان، 1993، 240).

ل دهسپینکا هزاریا دووئ بهری زاینی، ناشورین چهند بنگههین بازارگانی بو خو ل روژههلاتا ناسیا بچویك ل نهوان ههریمان دانان كو ب(کیدوکیا)(Kool, 2012, 11-13) دهاته نیاسین، ب قئ چهندئ شاهاتیا ناشور د پشکتههکا نابوویدا دژیا، ههکه پاشایین نهوئ کارکریا بو بهیزکرنا چالاکیا بازارگانین ناشوری كو وهلائی ناشور بیته بنگههکي بازارگانی بو راکیشانا بازارگانان و هاندانا لیکگوهورینا نهوان و فهگوهاسنتا هنارتیان ژ بابل بو ناشور و بو بنگههین بازارگانی ل وهلائی نهنازول كو وهك نامازه پی هاتیهمکرن، ل سهردهمی پاشا نیلوشوما دهسپینکر و ههتا سهردهمی پاشایین پشئی وئ بهردوامیدا(حمود، 2011، 97-98؛ Reenhof, 1977, 111).

ناشورین كهفن ب نهقی ناقي دهتهنیاسین پاشی بو بنگههئ وئ دهقهره كهبهوکیا دهتهناسین.

و هندستان و سوربایه ل روژنافا و ههتا دگههیهته کنارین دهریا ناقهراسنت و ههروسا کنهناقئ عهرهبی ل باشوری ل گهل وهلائی نهنازول ل باکورئ(الهاسمی، 1985، 195-196). زیدهباری وئ چهندئ كو ژینگهها سروسشتی یا وهلائی رافیدمین رو لهکی گرنگ ههسوو د پهیدابوونا بازارگانیی(الحمدا، 2002، 25)، نهقی چهندئ وهکر كو بیته ههریمهکا فهکری ل سهر دهرقه و بچیت و بهیته گریدان ل گهل پتیریا بهشین نهوئ ب ریکین هاتن و چوونین سروسشتی. نهقه پالدهمکي گرنگ بوو ل دور گرنگیدان ب کاروبارین بازارگانی و فهگوهاسنتی و پهیدابوونا ریکین هاتن و چوونا دهشتی و رویباری كو توخمهکي گرنگه د پروسیسا بازارگانیندا، زیدهباری نهبوونا کههسنتین سهرمکی ل وهلائی رافیدمین بو گهشهرن و پشکتهفتنا شارستانی و ژ نهوان كانزا ب جورین یقه و دارین باش و بهرین دچنه د ناف پیشهسازیندا، نهفجا پیدقیوو خهلكی وهلائی رافیدمین نهفان کههستان ژ جهئ وان ل دهرقه بین(الخاتونی، 2000، 186؛ Al-Mutawali, 1971, 94).

وهلائی ناشور ب بهشین نهویفه و دهسنتین نهوئ بین چاندنی یهکیهکا جوگرافیا تهماکار پیکهینا ژلایی بهپیتیا دهسنتین نهوئ و ههسوونا داهاتین ناقي ژ باران و رویباری دیجله و زین وئ، نهقی وهکر كو بیته وهلاتهکي چاندنی، بهلی گهلمك ژ کههسنتین دهسپینکی لینهسوون، نهقهژی هوکارمکبوو د چالاککرنا بازارگانیا دهرقهدا بو بدهستههینانا كانزا و داروبهران(جاسم، 2006، 16).

وهلائی ناشور رو لهکی گرنگ د بازارگانیا وهلائی رافیدمیندا ههسوو و خهلمهکا سهرمکی یا گههسنتی بوو ب بزاقا لیکگوهورینا بازارگانی د ناقهرا وهلائی نهنازول و وهلائی دهریا ناقهراسنت ژلایهکی و د ناقهرا بهشین ناقي و باشور ژ وهلائی رافیدمین ژلایهکی دویره و ژ نهویرئ ریکین هاتن و چوونئ دهریاز دیوون كو دگههشته د ناقهرا دهریا ناقهراسنت و کنهناقئ عهرمبیدا، ههروسا وهلائی ناشور دکهفته ل سهر هیلین هاتن و چوونا دهشتی د ناقهرا باکور و روژههلات و باشورئ عهرمبیدا، ب تاییهت زنجیرا چیایی نهرمینیا بهرهف باکورئ و بیابانی بهرهف باشورئ(الأحمد، 1991، 185).

ب نهگهرئ روخاندانا نهتموا نوری سینی (2004 پ.ز)، ناشوری وهك کیانهکی سیاسی سهر بهخو پهیدابوو، شیان نهتموا ناشور دامهرزین و نهقه دهمه ب سهردهمی ناشوری بی كهفن (2000-1521 پ.ز) هاتهناقرن، تیدا هیزا ناشور گهشهر و دهستههلاتدارین نهوئ نیلوشوما (1942-1962 پ.ز) و کورئ نهوی نیرشیمی ئیکی (1902-1941 پ.ز) و پاشا ئیکونوم (1855-1866 پ.ز) و پاشا سهرجونئ ئیکی (1840-1855 پ.ز) دهست ب بهرفههکرنا دهستههلاتا خوکرن و وهلائی رخ و دور کونترولکرن و ریکین بازارگانی بو داهاتین سروسشتی كو ل ویری نهبوون دابینکرن(ساکز، 1979، 86؛ سلیمان، 1979، 191-195).

ل دهسپینکا هزاریا دووئ بهری زاینی ناشورین بازارگانی دگهل وهلائی رهمخودور دکر و بین گرنگ ژنهوان وهلائی نهنازول. ب شیوهکي گشتی پهيوهندیا بازارگانی یا وهلائی رافیدمین ل گهل وهلائی نهنازول بو سهردهمی بهری میژووئی قهدگهریت و ژ ویری هندمك جورین بهران هینان

(1) کانیش: نیکه ژ جهین شینواری دنهکدا ب گول تبه دهتهناسین، دکهقیته دویراتیا (20کم) ل باکورئ روژههلاتا مازاکا كهفن (قهریا نوی) ل سهردهمی

کۆمهلهگهها ناشوریدا و گهلهک کهسان بازرگانی دکر و نهف چهنده ددهفتن مسماریدا دیاردیبت کو پهوهندیبار بوون ب کۆمپانیین بازرگانی یان ب ریکا بریکارین ئهوان ژ ئهوین پهیماندا یۆ فهگوهاسستا کهل و پهلهین بازرگانی و فرووتا ئهوان د ناقهرا ئاشور و نهنازول (اسماعیل، 1994، 115).

بازرگانین ئاشوری مس و قورقشم و چنن و جلك و بهرین بهاگران دهنارتنه ناسیا بچویک کو بازرگانیا وی ب شیومهکی مهن یا بهربه لاقیوو ل وهلاتی نهنازول (حمود، 1995، 190-192)، لی داهاتان کانزایین گرنگ ژ زیف و مسی و زیری و ئاسنی بخوهگرتن (حمود، 1995، 196؛ Lewy, 1971, 723-724).

داگیرکرین ئاشوری ل وهلاتی نهنازول ب ناگری تووشی ویرانکرئی بوون، دناف همرقتین واندا نیزیکی (250) تابلویین مسماری هاتنه دیتن. د ئهوی باوهردیابوو کو ئهگهری رویدانین ویرانکر و سوتاندنی ب ناگری، ئهوی ل نهومین کاروم کانیش و نهومین دی پهیدابووین ژ ئهجامی گهلهک ئهگهران بوویه ژ ئهوان ئهوین دچووینه دناف سهروهریا شاهاتین نهنازول بین نافخویدا، کو دبیینت یا پیدقیه داگیرکرین بازرگانی بین ئاشوری کونترول بکن و ژ وان پهیمان قورتال بین ئهوین دهینه سهپاندن ل سر شاهاتین ب لایهنگریا پاشایی ئاشوری بخو. ئهفهژی دبینه دهستپیکهک بو دامهزراندنا شاهاتیا حسی ل سالا (1750 پ.ز)، ئهوژی ب راکرنا داگیرکریان، ههروهسا ویرانکر و ئهوا دوپیدا هاتی ژ سوتنی دبینه ئهگهری ئهوی چهندی کو بازرگانین ئاشوری چالاکیین خو بین بازرگانیی راکرن و کارین خو نهکن، دوماهی ئهفه دملیفهی ددهته دهستهلاتداری شاهاتیی بی نافخویی نهنازول کو چاقتیری بکمت و خویک و باجان و ئهوین گهلا ژ ژیدمرین کهلوپه لان بسهپینیت، ئهفی چهندی وهکر کو کارئ بازرگانیا ئاشوری ل داگیرکرین وهلاتی نهنازول بینه راگرتن، ب شیوهکی گشتی کاودانین سیاسی بین نهسهقامگیر یا شاهاتین نهنازول بوونه ئهگهری راگرتنا بازرگانیا ئاشوری، د نامیهکیدا کو ئهدی-عهشتار (Idi-Istar) هنارتیه ئامازه ب ئاریشین باشووری دکمت کو نهچارمکریه وهغهرئ نهکمت بو وهگررتنا کهلوپه لاین خو ژ مسی ئهبارکری ل ویری، ئهفجا نامهک بو ههفالی خو ئاشور-نادا (Assur-Nada) نفیسی و تیدا دهنگوباس دیارکر و گوت ئهز نهچومه واخشوشان (چونکه فارییوونهک ل وهلاتی بوروش ئهتوم و واخشوشان ههیه) کول نیفا چهرخی ههژدی بهری زاینی هاتبوو ژناقبرن. وهک دوی دهقیدا هاتی ئهوا دبیزنی وینهیی نهینتال گهل ئهفان رویدانان و ئهوا ژئ پهیدابوو ژ ویرانکرنا (کانیش) کو ب تهمورئ بازرگانیا ئاشوری دهیتهدانان بوونه ئهگهری راگرتنا پرۆسیسین بازرگانی ل نهنازول، یان ب کیماسی چالاکیا ئهوان بهینه کیمکرن ههتا کاودان سهقامگیرین، پشتی چهن چهرخهکا کانیش هاتهنافاکرن، چالاکیا بنگههین بازرگانی ل وهلاتی نهنازول ب دویماهی هاتن، پشتی دهستههلاتا پاشایی ئاشوری شهمشی ئهددی ئیکئی (1814-1782 پ.ز)، ژ بهر ئهوی لاوازا کهنتیه شاهاتیا ئاشوری و هندهک بهشین وی ژیفه بووین و نهتوهیین حسی هاتین و دهفهر کورنترول کری (Mogen, 1967, 18-44؛ جرنی، 1963، 40).

ب زمانی سومهری ب (KAR) دهاتنه نیاسین و بهرامبهری وی ب ئهکدی ب (Karum) دهاتنه نیاسین و ئهفه دارژتییهکا وهرگریه ژ بنیاتی سومهری وهک (Mahirum) و ئامازه ب بازاری بازرگانی بی نافخویی دکمت دناف باژیرییدا و suqum کو بازارمکی نهبنهجهه و قهباره سنورداره (اسماعیل، 1994، 106)، و دهه جورین دی ژ جورئ وبارتوم (لارسن، 1979، 344-345) کو ویستگههین بازرگانینه دکهفته سهر ریکا گههشتنی دناقههرا وهلاتی نهنازول و وهلاتی ئاشور، و دهسهلاتا ئاشوریا دهستهکی بلند ههبوو ل سهر کارین بازرگانیی، و ریقهچوونا کاروانان و سهپاندنا باجان و دابینکرنا کیشان بو ههمی ئهوان کهل و پهل و کهمرستین ژ وهلاتی ئاشور دهردکهفن، وهلاتی ئاشور دهزگهههکی کارگیری ههبو دکوتنی Bit Alim (الأحمد، 1977، 74) و ئهکئی ئهوی سهر پهشتیکرنا بازرگانیییه و ئهفی دهزگههی چاپیکهفتن دکرن د ناقهرا بازرگانین ئاشوری ل بنگههین ئهوان ل ناسیا بچویک Karum و Bit و بهریرساریا ئهوی ئهبوو کو سههکمه گازنده و مملاتین دناقههرا بازرگانان بخو یان دناقههرا ئهوان، و خهلی نافخویی ل ئهوان بنگههان و کومکرنا باجان و دابینکرنا ریکین بازرگانی، و یا گریدابوو ب دهستههلاتا ئاشوریه کو جیگر مکی تابهت ل جقاتا باژیری ئاشور نوینهریا ئهوی دکر و ب رۆلی خو هندهک جارا هنارتی فریدکرن بو بجهینانا کارین بازرگانی، و هنارتیی ئاشوری ل کانیش ناسناقئ (Ishshiakum) ههلدگرت و نوینهریا کارگیری مهلهبندی یا ئاشوری دکر. دهستههلاتا ئاشوری بهردموامبوو، ب هنارتنا فهرمانبهرین بهر نیاس بناقی پهیمانیرین باژیری بو راویژکرن و ئاموژگاریکرنا فهرمانبهرین کاروم⁽¹⁾ کانیش و بو دهمهکی دهستپیکرئی ل ویری ئانجی دبوون، ههروهسا فهرمانبهرین میرئ ئاشور و جقاتا باژیری ئاشور ب ناقی توبیوم (tubum) دهاتنه نیاسین، ههروهسا کارگیریا ئاشوری ل ئاشور فهرمانبهرمکی دادوم ب ناقی رابیسومی باژیری بو بازرگانا ل ناسیا بچویک دهنارت بو بجهینان و دنیتنا ناریشهیین ئالوز (کوننیتو، 1979، 354).

ئهکین کاروم و ئهوا نوکه ناف بو هاتیهدانان ب (ژورا بازرگانی)، یان (فهرمانگهها سهندیکا) کومکر و چاپیکهفتنا بازرگانین ئاشوریه و ب ئهکئی سهر پهشتیکرئی ل سهر داگیرکرین دی و لقین ئهوی رادیبت ب ریکا ئهوی چهندی کو نوینهریا بنگههیی دهسهلاتا ئاشور ل ناسیا بچویک دکمت، وهک ئامازه بی هاتیهدان. و ماف ههیه کو دان و ستاندنا دگهل میر و شازنان ل دهفهرئ بکمت کو خهلهکهکا پهوهندیکرئی دناقههرا وهلاتی ئاشور ژ لایهکی و ناسیا بچویک ژ لایهکی دوپیه، ههروهسا ب رۆلی خو لدویف تیگههین سهردهمانه رادبوو ب ریکا پیدانا قهرزان ب شیوهکی بیمهیین کهسایهتی (کهفالهت) و قهرزان و ریژهیا مفا و سزادانان ل دهمی گیروکرنا ئهداکرنا قهرزان و مورا خو یا فهرمی ههبوو (Kunuk-Karum) (اسماعیل، 1994، 106).

ب ئهوی چهندی بهرپرسی کاروم ژ فهرمانبهرین مهزنبوو و بی بهرپرسیوو ژ کارگیریا کاروم ب سیاسی و ئابووری و جفاکی، و بازرگانین باژیری ئاشور و ههتا رادهکی مهزن دزالیوو ل سهر ژیا نا ئابوری (بازرگانی) ل وهلاتی نهنازول و ژ ئهوی چهندی چالاکیهک فهگوهاسسته د ناف

(1) جهی کاروم: نوقیسهکا نافهنده ب رامانا جهی کاروم دهیت، وهک ژورا بازرگانی و خانیهکی پاقرکرئی بو بازرگانان کاردکر.

3- تهورئ دووئ: رۆلی سیاسی یی بازرگانی ناشوری ل وهلاتی نمانزول

بازرگانی (تمکارو) (CDA, 39) (Ibira, Tamkaru), (Timira = Dam – Gar) (CDA, 416), 1993, 246), تهورئ چالاکیا بازرگانی بوون ل باژیری و بنگههکی نابووری و جفاکی ژ هژی ههجوو، ب تاییهت ل هزاریا دووئ بهری زاینی، ژ بهر بهرفرههجوونا سروشتی فهرمانبهریا نهوی ب شیوهکی کو چ سهردهم ژ سهردهمین میژوویا وهلاتی رافیدهین نهگههشتبوونی و نوینهراتییا تهورئ دکر بو بجهینانا چالاکیین دارایی(حمود، 2011، 135-144)، ههروسا ب کۆمهلهکا چالاکیان رابوو ژ نهوان ب هاتن و چووئین بازرگانی رادبوو (Leemans, 1950, 36-39) دناقبهرا بنگههین جیاواز و ههولدان بو پارهدانا پرۆژین بازرگانی بو بدهستههینانا قازانجان و کارکن وهک ناقبهههکی بازرگانی، زیدهباری پیدانا قهرزان و پشکداریکرن کاراندا و ددهقین مسماریدا ب(ummeanum) دهاتهنافکرن و رامانا نهوی دراف پیدان(Garell, 1977, 101).

بازرگانی بریکارین بهردهوام بو خۆل هندهک باژیران بکاردهینان وهک ناشوروماری و بابل و ب پرۆستیین بازرگانیکرنی ب کهلوپههلان رادبوون شوینا بازرگانی و بازرگانان نوینهریا بریکاران بو دهولتهی دکر و ب کرین و فروشتین بازرگانی رادبوون بو ژمیریاریا خۆ یا تاییهت، زیدباری نهوی چهندی ب کارین بازرگانی رادبوون بو بهرژهوهندیا کوچکی و ب نهوی چندی پارچین ئهردی وهردگرتن وهک خهلاتهک بو نهوان ل سهر خزمهتکرنا نهوان کو بریکارین کوچکینه(حمود، 2011، 137-140؛ Leemans, 1950, 125)، ب تاییهت پستی بازرگانی کههتیه ددهستی کوچکیدا شوینا پهرستگههه لدویف نهوی چندی تمکارو ب راسپاردا پاشای کاردکر و ناقتی وئ کره (maddatisar) و رامانا وئ بریکاری پاشای(CDA, 13-15؛ لابات، 2004، 330)، بو کاروبارین بازرگانیی و دیارییچن بهدار ژ دهستههلاتدارهکی بو یی دی دبرن، دگهل نهقان ههمی کارین نابووری، نهوین تمکارو یی هاتیه راسپاردن و هندهک ئهرکین دی دانی، ژ نهوان ئهرکین سیاسی، نهوژی گریدانا پهیمان و ریکهفتنن شیوه بازرگانی شوینا پاشای(مرعی، 1986، 137-147)، وگهلهک نیشانه هههه لدر رۆلی بازرگانی شاهاتیی د بازرگانیی دناقبهرا ناشور و کبدوکیا و لدویف پهیمانین بازرگانی بوو د ناقبهرا نوینهرین حکومتا ناشوری و دهستههلاتدارین باژیرین نهنازول کو بازرگانی ناشوری حمزدکرن بازرگانیا خۆ تیدا دامزیرین(الأحمد، 1977، 75).

ژ کارین دی یین کاروم، نهوین نوکه هاتیه نافکرن، ب (ژوورا بازرگانی)، یان (فهرمانگهها سهندیکا) کو وهک کومکرن و چافینکهفتنن بازرگانی ناشوریه و ب ئهرکی سهرپهرشتیکرنی رادبیت لسهر داگیرکرنن دی و لقین نهوی چنکو نوینهراتییا بنگههه دهستههلاتا ناشوری ل ئاسیا بچویک دکمت وهک بهری نوکه نامازه پی هاتیه دانت، و ماف ههیه دان و ستاندنا بکمت دگهل میر و شازنان ل دهقهری چونکه خهلهکهکا گههاندنییه دناقبهرا وهلاتی ناشور ژ لایهکی و ئاسیا بچویک ژ لایهکی دیقه، ههروسا ب رۆلی خویی بهرنیاس رادبوو، لدویف تیگهههین سهردهمانه ب ریکا پیدانا قهرزان و ب شیوهی بیمهین کهسایهتی(کهفالهت) و قهرز و ریزهیا قازانج و سزایان

ههکه نهداکرنا قهرزان گیربووو، مۆرا خویا فهرمی ههجوو (Kunuk-Karum)(إسماعیل، 1994، 106).

ب نهوی چندی بهرپرسی کاروم ژ فهرمانبهرین مهزنبوو، بهرپرس بوو ژ کارگیریا کاروم ب شیوهکی سیاسی و نابووری و جفاکی و بازرگانی باژیری ناشور، ههنا رادهکی مهزن ژیان نابووری (بازرگانی) ل وهلاتی نهنازول کونترول کربوو، ب نهوی چندی چالاکیهک کههته کومهلا ناشوری و گهلهک کهسان بازرگانی دکر و نهقه د نهوان دهقین مسماریدا دیاره کو پهیوهندیارن ب کومپانیین بازرگانی یان ب ریکا بریکارین نهوان ژ نهوین پهیمان دی بو فهگوهاستنا کهلوپههین بازرگانی، فرۆتنا نهوان دناقبهرا ناشور و نهنازولدا(إسماعیل، 1994، 115).

نوینهری ناشوری ل کانیش ناسناقی (Ishshiakkum) دههلگرت و نوینهریا کارگیریا مهلبهندی یا ناشوری دکر، دهستههلاتا ناشوری بهردهوامبوو ب هنارتنا فهرمانبهرین بهرنیاس ب ناقتی پهیمانترین باژیری بو رابوژکرن و نامۆژگاریکرنا فهرمانبهرین کاروم کانیش، ب تاییهت بو دههکی دهستنیشانکری ل ویری ناکنجی دبوون، ههروسا فهرمانین میری ناشور و جقاتا باژیری ناشور ب ناقتی توبیوم tubum دهاتنهنیاسین، ههروسا کارگیریا ناشوری ل ناشور فهرمانبهریهکی دادوه بو بازرگانی ئاسیا بچویک دهنارت و دگوتی رابیسومی باژیری بو فهکۆلین و دیتنا ئاریشین نالۆز(إسماعیل، 1994، 75؛ کونینو، 1979، 354).

نوینهری ناشوری بو کانیش پله ههجوون، بو نمونه: نیک ژ فهرمانبهران(30) شیفل وهرگرتن بو وهغهرا خۆ ژ ناشور بو کانیش ل وهلاتی نهنازول، و نوینهرهکی دی(120) شیفل(النحی، 1981، 33) بههائی وهک نهوی وهغهری وهرگرتن، نهقه نهوی دیاردکمت کو جیاوازیهک دکرییدا ژ کهسهکی بو کهسهکی دی ههیه و ل دویف نهوی جهی نوینهری ناشوری کار لی دکمت(إسماعیل، 1990، 79).

پاشایی ناشوری دهستهکی بلند ههجوو و کارین بنگههه بازرگانی (کاروم) وهک نامازه پی هاتیهکرن، فهران ب ناقتی نهوی دهاتنه مۆرکرن و جقاتا ناشور سهرپهرشتیا وان بنگههان دکر، بازرگان وهک هنارتیی بازرگانیی بوون و ریفهچوونا رویدان و کاران یین ب شیوه بازرگانی ب ستویی خوهه گرتبوون(الزرکانی، 2015، 156؛ Noman, 1995, 198). دهر نهجامی نهوا بوری دیاردبیت کو تمکارو زیدهباری کارین نهوی یین نابووری دهاته راسپاردن بو گرتیهستین پهیمانان ل شوینا دهستههلاتدار و پاشایان.

د سهردهمین میژوویدا ل وهلاتی رافیدهین پهیمان ب گهلهک شیوهیان دهاتنهنیاسین، و سهردهمی سومهیدا (2880-2371 ب.ز) پهیمان ب(silim)(لابات، 205) دهاته نیاسین و رامانا نهوی پیکهاتن، یان ناشتی و بهرامبهری نهوی ب زمانی نهکهدی (Sulam) ههر ب نهوی رامانییه، بهلی دسهردهمی بابلیا کهفتدا (1595-2006 ب.ز) گهلهک زاراف دیاربوون وهک ناقتی بو پهیمان و ریکهفتان وهک: (Munn, tup-nis-ilani, 1956, 14) و رامانا وئ تابلویا سویندخارنا خوداوهندی، ههروسا tup-riksi(لابات، 15) ئانکو ژمارهیا ژیان خوداوهندی.

نهو پهیمانین بازرگانی ناشوری دگریدا ب ناقتی دوو بنههالا بوون ژ وان بازرگانان، نهوژی بنههالا بازرگان بوشوکی و کوری وی بوزازو (Buzazu پاشی) نهقیی

ببینه کوری پاشایی ناشوری (پهیمانا لاینگری) (مکی، 2016، 78-79).

سویندخارن بهشی دووی بو د پهیمان و ریکهقتاندا و پستی هینانا ناف و ناسناقی لایهنین گریهست کرین دی برگیه تاییهت ب سویندخارنی ب خوداوندی همدو لایعنا هیت وهک شاه ل سمر بندیت پهیمانی و برگهین نهوی، ل سمر نهوی بنیاتی کو پاشا شوینا خوداوندینه و نیمزاکرنا پهیمانی و د بنیاتی دهیته کرن، ل دویف حمزا خوداوندی (الأحمد، 76)، نهفجا سویندخارن ب خوداوندی ناشور (بوتیدو، 2000، 58) و خوداوندی دی بو، ل باژیری کانیش پهرستگه ههک بو ناشوری ههجو، و رولهکی معزن دژیا نا بازارگانین ناشوریدال باژیری دگیرا (Jastrow, 1906, 531)، نارمانج ژ گریدانا نهوان پهیمانا بو ریکهختنا پهیماندیان بو د ناقهیرا بازارگانین ناشوری و دهسته لاتدرین نافخوی ل باژیران ل سمر بنیاتی بهر ژوندین ههفیشک و دهسه لاتدر ریکین بازارگانین دپاراستن و بهرامبری نهوی چندی باج ل سمر هنارتن و هینانا و مردگرتن، ل گهل نهوی چندی مافی نیکی بو کرینی بو نهوان بکهفیت (Rankin, 146؛ سلیمان، 1977، 195).

بهلگه نامه ل سمر ههجو نا نهوان پهیمانا نهوه یا کو د نامهین لیک گو هوردا هاتی د ناقهیرا همدو لایهنین ناشوری و دهسته لاتدرین باژیران بین نهنازول ل دور سویندخارنی و ههجو نا ریکهقتنهکی د ناقهیرا همدو لایعنا و راسپاردین پاشایی ناشوری بو نهوان بازارگانان کو شوینا نهوی (الأحمد، 79) ب کاران رابن و وهلاتی ناشور باوهری پی هینا و گهلهک کار بو ب سناهی تیختن، زیدمباری کاری نهوان پی بازارگانین، گهلهک ژ نهوان ب نهروکی پوستی و ههگرنتا نامهین (mar-sipri) (Larsen, 5) هاتنه راسپاردن، و رامانا وی کوری نامهی و بهرامبری نهوی ب شیوهی سومری (Lu-K.N. GIA) کو پهیمانی تاییهته و نهروکی نهوی ههجو هاستن و گه هاندنا رینمایانه د ناقهیرا پاشای و فرمانبرین نهوی ل کاروم و کانیش و نهفان پاریزبه ندیهکا دبلوماسی ههجو، نهوژی نهو پاراستنه کو ژ لایع پاشا دهیته پیشکشکرن (محمد، 1984، 94؛ Reenhof, 1977, 111-101؛ Lewy, 1958, 100-101)، ژ نهوان نهروکی گرنگ سویندخارن بو پاشایی ناشوری، چونکه پتیرا دهقین پهیماندیدار ب سویندخارنا دهسه لاتدرین نهنازول بو کاروما ناشوری و بجههینانا نهوی ژ لایع نوینهرین کارومه نهوه کو دهسته لاتدرین نافخوی ب نامدهجو نا نهوان سویندی بخوت، نهفهژی دوپاتی ل سمر سهروکیهتی و دهسته لاتا ناشوری دکهت، بو کاروم کانیش ل سمر بین دی ژ بنگه هین بازارگانی، د نیک ژ دهقین میر و اشخانی⁽¹⁾ بو کاروم کانیش هاتی کو نهو حمز دکهت، پستی مرنا بابی خو سویندی بخوت و دنامهیدا هاتی کو میر و اشخانی نامهک هنارت و د نامیا خودا گوت: (نم چومه جهی بابی خو، بهیلن نهو سویندی بخوم)، (CDA, 260؛ جاسم، 2000، 68-72). ل سمر وی چندی بهرسف ژ کاروم کانیش هات: (کاروم کانیش سهروکی مهیه و دی نامهکی هنیرین بو نهوین ل دویف فرمانا نهوی دچن) (لقیره مهیهستا نهوی پاشایی ناشوریه)، نهفجا نهو دهمی نامهکی بوته هنیرین نامهکی بو مه ژی بهنیرن. یان دوو زهلام ژ زهلامین حکومتی

بوشوکی کوری بوزازی و بازارگان ناشور-مالیک (ههفچه ری بوشوکی بو) و کوری وی نهلیل - بانی.

پاشی نهفی نهوی، ناب - سین دگهل دهسته لاتدرین نافخوی ل کبدوکیا ب زاراقی mamitum (-194, CDA, 196) و بهرامبری نهوی ب زمانه سومری Nam-Erim کو رامانا نهوی ریکهقتن یان ههفچه ایمان ل گهل سویندخارن ب خوداوندی (Reenhof, 2013, 23).

دوو جورین پهیمانا ژ ههته، یا نیکی پهیمانی ههفسنگ نهو پهیمان کو د ناقهیرا لایهنین یهکساندا پای هیز و جهیدا دهینه گریدان و د شیوازی ئاخقتنیدا وهک نهفان پهیماندا پهیفا برایی من (ahatum) (لابات، 151) دهاته بکارینان، ناخاتم، یا دووی پهیمانی لاینگری دناقهیرا دوو لایعنا دهیته کرن، یی نیکی دی پاشایهکی بهیز و خودان پایهکی بلندبیت و د ناقهیرا لایع خدان پایهکی کیمتربیت و شیوهی ئاخقتن د وهک نهفان پهیماندا زاراقی abbutum (لابات، 103؛ Rankin, 76) بو، نانکو باب وهک نمازهکن ب جهی لایع بهیزتر و پتیرا پهیمانی ناشوری د هزاریا دووی بهری زاینی ژ جور دووی بوون، نانکو پهیمانی لاینگری و نهف ناخخته دهاته گوتن باین من، کوری ههوه، سهروکی مه.

بیدقیبو بازارگانین ناشوری لدویف (mamitu) باجا ل سمر کلهو پهلین بازارگانی بدنه دهسه لاتدرین نافخوی، بهرامبر و مرگرتنا مافی بنهجهوونی ل کاروم و پاراستن ژ دوژمناتی و دزینی و دابینکرنا ئیمناهی بو کاروانین، نهوان بین بازارگانین و قهرهجوکرنا زیان قیکهفتن ل دهمی دزینی، ب تاییهت ل دهقین ژیر کونترولا دهسته لاتدرین نافخوی.

دهقین کهفن نهوین ل کول تعبیه هاتینه دین دیاردکن کو نامهین بوگازوکی (خاتوشا) بوون و بو نیفا هزاریا دووی بهری زاینی قهگرن و نامهجوون د ناقهیرا بازارگانان و خودانین کاری ل باژیری ناشور دگهل بریکارین نهوان ل ناسیا بجویک، همر چهندا دهقین نهوان پهیمانا تیدا نهجو کو د ناقهیرا ناشورین ژ لایهکی و دهسته لاتدرین باژیران ژ لایهکی دویقه دهاته کرن، نانکو بهندین رسمن بین پهیمانا بدست نهکهقتن، بهلی ههمی پیزانین مه ل سمر ریکهقتن هاتینه کرن دناقهیرا بازارگانین ناشوری ب خو گزندین خو پیشکشی بهرپرسی کاروم دکرن بو چارسه کرنا نهوان (Veysel, 1974, 26-28).

ناشورین ههجو نا خو ل وهلاتی نهنازول ب ریکهقتنهکی د گهل دهسه لاتدرین نافخوی بهیز نیخت، بو خزمهکرنا بهر ژوندین نابوری بین ههفیشک، ب نهفان پهیمانا ناشوری شیان ب چالاکیین خوین بازارگانی ب شیوهکی روون و ناشکمر رابن (اسماعیل، 115).

هه باژیرهکی ناسیا بجویک نهوا ل رمخوری نهوی میرهکی نافخوی ههجو (Robamm) و پاشاین ناشوری خو نیزیکی فان دهسته لاتدران نهوکر و ل باژیرکین نهوان هیلان ب نهوی مرچی کو خو ب شاهاتیا ناشوریه گریدهن و دان پیدانی ب دهسته لاتا پاشایی ناشوری بکن و وهک ههرجار پهیمانهک هاته کرن د ناقهیرا همدو لایعنا، یی ناشوری و دهسته لاتدرین نافخوی و همدو لایع سویندی ب سهروکرین خو بکن و ل دویف نهوی دهسه لاتدرین نافخوی

(1) و اشخانی: میرگه ههکا بجویک بو ب ره کانیشقه.

بازرگانیا نهفان داگیر کریان بو دهات (اسماعیل، 1986، 66)، و نیک دهقین پاشایی ناشوری (سرجونی نیک) (1840-1855 پ.ز) بو زهلامهکی کاران بی کانیش ب ناچی (بوشکین) پاره ددانه کسهکی ب ناچی (سقوم)، پاشایی ناشوری دهقی خودا بو (بوشکینی) کو نهوی درافی بگریت نهوی ب قمرز دایه نسقومی، نانکو قمرزدارئ پاشای بو، نهفتری نهوی دگههینیت کو پاشایی ناشوری پشکداری د بازرگانیا ناسیا بچویک دکر، پاشا نامازه ب چاقیکهفتهکی دکمت کول باژیری ناشور هاتبوو کرن دنایهرا نهقی بازرگانی نسقوم و بابی وی نیکونوم (1855-1866 ب.ز) و همر دوی دهقیدا هاتیه: لقیره (نانکول باژیری ناشور) (الأحمد، 88). همکه تو کورئ من بی (نانکویی منی) و همکه ته نهز دقیم پاری نسقومی بگره (القصیر، 74) و نهوی پاری بابی پاشا سرجونی نیک نیکونوم پیشکیشی کری (2 سهنگ-صالح، 1987، 22) بوون (محمدعلی، 95) ژ قورقشمی و (20) توبین پهروی بوون (توتانو) و (2) کمرین رهش و (50) شیفل خوساروم (النجفی، 1981، 85) ژ جورئ بهادار و 11 شیفل ژ مسی نیک پارچه نهقه همی بابی من دانه نسقومی).

ههروسا پیمان ل کول تپه هاتنه نیمزاکرن ل گهل دهسته لانداری کانیش و ل گهل کسهسایهتین مهن ل خاخم کو جهکی ستراتیژی ههجو، لنزیکی ریکا بازرگانی د ناچهرا ناشور و باژیری کانیش، زیدهباری نهوی چندی کو بنگههی چینیا هری بوو ل نهنازول و ل سهردهمی سومری ژیدهرئ زیری بوو و د ماوی تیکداناندا نهوین ل باژیری پیدابوون، ژ بهر قاریبونی دژی ناشور، بازرگانان همی چالاکیین بازرگانی پاشیختن و نهقه بهری (1825 ب.ز) رویدان و د لیگهیرانین شویناران پیمانکه ب تنی دیاربوو، نهوژی د ناچهرا ناشوریان و خاخمندا ژ لایهکی، و کول تپه ژ لایهکی دیقه، ب دروستی ریکهفتهکا بازرگانی بوو، پیمانی چند مرجهک بو بازرگانیا چینیان و بو نازوورد و زبقی دست نیشانکرن. ههروسا دهقی پیمانی نهوه کو کهل و پهلین بازرگانی بپاریزین و همکه کهلو پهل بهرزبوون دقیت دولهت لیگهیریت و همکه نهوی کهل و پهل نههاتنه دیتن، دئ خودانی نهوی هیته قهربوکرن، ههروسا هاته گوتن همکه خوینا ناشوریان ل خاخم هاته رشتن، خاخم دئ دوژمنکاری هنیرته ناشور و ل نهویری دئ هیته سیدارهدان، ههروسا هندک یاسایین دی هاتنه گوتن سهارهت ناشوریان دهقی پیمانیدا و تیدا هاتیه کو دقیت هاوهالاتی تهکار نهبن بو سامانی ماوی بوری پیتیبوو ل سهر دهسته لانداری نهنازول قهرزین خهلی نافخویی نهادکران کو بووینه بهنیزین قهرزان و بو بهرژوندیا ناشوریان کاردکهن و بازرگانین ناشوری دیارستن کو باری نهوان ژ بهر قهرزان گرانوبویه و خیزانین نهوان ژ لایه کانیشینی یان میرئ نافخویی هاتبوونه دهسته سهرکرن (CDA, 195).

ژ دهقین بوری دیاردهیت کو پاشایین ناشوری بازرگانیا خو دگهل کیدوکیا ریکهستبوو، ب ریکا بریکارین ناشوری و پیهوندیداربوون ب پیمانان دگهل میر و دهسته لانداری کیدوکیا، و پاشایی ناشوری لایه بهیز بوو تیدا، نانکو نهوی پیمانکه لایهگیری بوو، ب نهوی بهلگهی کو شیوازی (همکه تو کورئ من بای) د دهقیدا.

4- تهورئ سین: نهجامین پیدای ل سهر پیهوندین بازرگانی

(natum) هینه ل نک ته و دئ وهکن کو سویندی بخوی) (محمدعلی، 85).

ژ دهقی دیاردهیت کو پیمانکه دنایهرا ههردو لایهمنان همیه، چونکه سویندخان نیک ژ برگهین گرنگ بوو د گریدانان پیمانان و ریکهفتاندا، ههروسا کاروم کانیش ل ژیر سهرپهرشتیا دولهتا ناشوری بخویه و بارهگایی حکومتا ناشوریه بو همر ناچهدهکا ناسیا بچویک، نهقه نهقی گوتنی روون دکمت (کاروم کانیش سهروکی مهیه) وهک بهلگهنامهکا بهیز کو کاروم کانیش ل پیشیا بنگههین دی بین بازرگانیا ناشوریه. د دهقی دیدا ژ نامهکی هاتیه کو کوملهکا ناشوری ل نیک ژ بنگههان ههولایه کو میر دور خومید (محمدعلی، 85) (تامینا) مافی ههی سویندی بخوت بو دهسته لاتا ناشوری، بهلی میر دورخومید نهی چنده رتکر و گوت هنارتین کاروم کانیش بابین وینه و نهوی ب نامادبوونا نهوان دئ سویندی خوت، ههر ددهقیدا هاتیه: (هنارتین بابین من (هنارتین) کاروم کانیش بلا لقیره نامادهین و ب کارئ سویندخوران من رابن) (محمدعلی، 85)، نهوی کارئ بوویه نهگهرئ گریدانان پیمانی د ناچهرا ههردو لایهمناندا وهک ددهقیدا هاتی: (کورئ ههوه بی پگییره ب سویندخانئ) (لفته، 2001، 74).

ژ ههردو دهقان دیاردهیت کو میری سویندخان و پیمانکه ل گهل هنارتین دهسته لاتا ناشوری ل کاروم کانیش گریدا و نهوی ژ پیمانکه لایهگیری پیکهاتیه، پهقلا (نهز کورئ ههوه) هاته گوتن، نهف شیوازه د پیمانین لایهگیری دهته گوتن و نهوی ژ پیهوندیهکا بابین پیکهاتیه، نهقه ب خو دوپاتی ل سهر جهی دهسته لاتا ناشوری ل دهقهرئ دکمت.

پالدهرئ گریدانان پیمانان د ناچهرا ههردو لایهمناندا نهوی بوو کو بازرگان و بازرگانیا نهوان بهینه پاراستن و نیمناهی ل ریک و کاروانین بازرگانیه ههبت و قهربوکرنا زیانان بهینهکرن همکه کاروانین نهوان توشی ناریشهیان بوون، د نیک ژ نامهاندان ل نک بازرگانهکی ناشوری کو ناچی نهوی نیلانی بوو، کو زولم و زورداری لی هاتیهکرن، ژ لایه دهسه لانداری خازوم (محمدعلی، 85)، نهقجا گازندا خو گههاند بهرپرسی ناشوری ل کاروم ل باژیری کانیش، نامهیی دیارکر، نهوی گهلهک خهباربوو ب نهوا رویدای ژ بهر سهردهریا خراب ژ لایه دهسته لانداری خازومفه و نهفتری سهرپچییه ل ریکهفتنی، وهک ددهقیدا هاتی: (نهوی دئ ب نهقی شیوهی سهردهریی کهن ههر چنده سویند و ریکهفتن ههیه) (الأحمد، 76)، ههروسا پالدهرئ گریدانان پیمانی نهوی بوو کو بازرگان و کاروانین نهوان ژ ناریشهیان بهینه پاراستن، چ د سهروشتی بن وهک برس و سهرمایه وهک ددهقیدا هاتی: (نیزیکه دئ ژ برسا مرین و کاروان بین توشی برسی بوون) (القصیر، 72).

ژ ههردو دهقان دیاردهیت کو کاروم بهرپرسه ژ نهوا توشی بازرگان و کاروبارین نهوان بین بازرگانیه دیتت ژ بهر ههجو پیمان و ریکهفتن بازرگانی بین بهرئ د ناچهرا ههردو لایهمناندا و ژ بهندین نهوی پیداکرنا نیمناهی و سلامهتیی بو بازرگان و کاروانین نهوان بین بازرگانیه.

ب نهوی چندی ژ پالدهرین نهوان پیمانان نهوی بوو کو کارگیری و ب ساناهیکرنا بازرگانیا شاهاتیی یا پاشایین ناشوری ههبت، ب ریکا بریکارین نهوان بین بازرگان بو کیدوکیا و نهفان داگیر کریین بازرگانی کارتیکرنهکا مهن ههجو بو ناراستهکرنا سیاهسته گشتی ل وهلاتئ ناشور کو پشینهستن ل سهر داهاتی نابووری و سامانهکی زور دکر کو ژ

هاتمهچسپاندن ل باژیری ناشور) (Rankin, 88; Maywell, 1974, 142).

4-2 گهشهکرنا سامانی کانزایی:

وهلاتی ناشور پیدئی ب دوو ژ کهرستین دهستیکی بین فسر بوو، ژ نهوان دار و کانزایی (مس و زیف) و کونترولکرنا ناشوری گههسته وهلاتی نهانزول ژبو بدستههینانا نهوان، و کاروانین بازرگانی بین ناشوری دبارکریبون ب کهلوپه لان ب تاییست مسی هاوردهکری ژ ئیرانی و چین ژ هریی و کتانی بو وهلاتی نهانزول بو بدستههینانا چندهکا مس و زیری (RIMA, 18, 55)، نهفزی بو نیک ژ نهانمین نهرینی بو گریدانا پهیمانان ل گهل وهلاتی نهانزول ژبو بدستههینانا چندهکین زور ژ نهفان کانزایان کو ددهستی ناشوریان ب تنیدا بوو، پشتی چندهکین زور ژئ پیدابوو، نیک بو بازرگانین نهکدی هاته دان کو مافی کرین و فروشتنا نهفی کانزایی ل وهلاتی نهوان ههییست، نهفه نامازیه بو نهوی چندی کو ناشوریان چندهکین زور ژ مسی ههیه و دی تیرا پیدفین نهوان بین سهرمی کهت و یی زیده ژئ دی بو مههستین لیک گوهورینا بازرگانی بکارنن. زهلامین داگیرکری ناشوری ل وهلاتی نهانزول بازرگانی ب گهلهک کهلو پهل و پیدفیان دکر و داخازی ل سهر ههجوو ژلایی خهلیک نهانزولفه، بازرگانین ناشوری کانزا دنیان و گوتهی نهانکوم (ننوکوم) نهو لنک ناشوریان کانزایی قورقشم و مسی یه و کانزا بنتی کهلوپهلهکی بازرگانی نهوو، لی چین ب شیومی پارچهیین پیفان دیار ههتا نیزیکی چار مهترین دووچارکی دهاته چیکرن. هندهک ژ چینان ل ناشور دهاته چیکرن، بهلی پتیرا نهوان ژیدمئ نهوی بابل بوو، نهو ژ کوالیتیهاک باشبوو ب بهراوردی ل گهل چینین نافخویی نهوین ل نهانزول دهینه چیکرن (RIMA, 22). د نیک ژ دهقین پاشا نیلوشوما هاتیه: (نازادی ریکا هاتن و چوونئ دا نهکدیان و خهلیک نهوی و مس بو نهوان هاته پاقرکرن و نازادیا مشهختیبون و ناکنجیبون نهوان ل دهقمران هاته چسپاندن) (RIMA, 22).

ههروهسا ددهقهکی پاشا ئیریشمی نیک هاتبوو دبیزیت: (نازادیا زیر و زیف و مسی و جهه و هریی... ل باژیری ناشور هاته چسپاندن) (لارسن، 1986، 71).

4-3 پاره‌دانا بازرگانا شاهاتی د نافهرا ناشور و بنگههین بازرگانی بین ناشوری ل ناسیا بچویک:

نارمانجا سهرمی د دامهراندانا بنگههین بازرگانی بین ناشوری ل وهلاتی نهانزول نهو بوو کو ناشوری نابووری و سیاسهتی ل دهقمرئ کونترول بکهن ب ریکا چالاکیا بازرگانی ب شیوهکی ریکخستی و ل سهر ناستهکی بهرفرهه و پاشایی ناشور ماف ههیه پشکداریی د نهفی چالاکییدا بکهت ل دویف کاری نهوی یی فهرمی کو ساماندارئ نیک یه د ناف ناشوریاندا و ناسنافی پاشایی ناشوری د دهقین کیدوکی بو Waklum (الأحمد، 188) نامهک ژ پاشا سرجون بو زهلامی کاران بوشکینی کانتی ل دور کارین نسقودوم وک نامازه پی هاتیه‌دان داخاز ژئ هاتیه کرن کو پارهیی نهوی بگریت، نهفزی پشکداریا پاشایی ناشوری د بازرگانیا ناسیا بچویک دیاردکهت ب ریکا پاره‌دانا بازرگانئ) (Lewy, 708; RIMA, 18).

4-4 پاره‌دانا پروژین نافکاری:

ژ چالاکیین تمکارو یا ناشوری دهرکهفت و گهلهک پهیمان گریدان کو بهندین وان بین رسهن نه گههشتینه مه، بهلی نامازه ب ههیونا نهوان هاتهکرن ددهقین کول تهیه د نافهرا بازرگانین ناشوری و دهسته‌لانداریین باژیریین وهلاتی نهانزول و گهلهک نهانمین نهرینی ل گهلهک لایه‌اندانا بو ههردوو لایهنا هاتبوون، ب تاییست لایی نابووریدا، کو فهکولین دی ترکیزی ل سهر کهت، سهبارت وهلاتی ناشور و بین گرنگ ژ نهوان:

4-1 دهست بهسرداگرتن و دهستیسانکرنا بازرگانیا دهولهتی:

پهیمانین (Mamitum) نهوین تمکارو یا ناشوری ل گهل دهسته‌لانداریین باژیریین وهلاتی نهانزول گریدان چالاکرن و دهستیسانکرنا بازرگانئ بجهیان و هیزا شاهاتیا ناشوری و دهسه‌لاتا وئ گهشهکر و دهسه‌لانداریین وئ شاهاتیا خو بهیزکر و دهسته‌لاتا خو ل سهر وهلاتین رمخو دور سهپاند و نهو ریکین بهرهف داهاتین سروشتی دچن کول ویرئ نینه ل گهلهک ریکان دابینکرن ژ نهوان ب ریکا دیلوماسیهتی ل گهل باژیریین وهلاتی نهانزول (Donbaz, 63-68)، یان ریکین لهشکری، دنهانجامدا سامانهکی زور هاته وهلاتی ناشور، ب ریکا بازرگانئ (پهیمانا لایه‌نگریی). ب فی چندی جههکی بهیز بو پیدابوو د ماوی دابهشکرنیدا کو پشتی ژنافچوونا نهتهوهیا نور یا سینی (2113-2006 پ.ز) پیدابوو، نهف پشتهفانیا نابوری بکارهینا بو خزمهکرنا کهرتی لهشکری و هیزا نهوی یا شهری و پاشا پالدا کو بهرهف دهقمرین باشورئ وهلاتی ناشور بچیت ژبو کونترولکرنا ریکین بازرگانی بین گرنگ ل بهشین باشور ل ویرئ و ب وئ چندی شیا دهقمر دیر (بهرا نوکه) کونترول بکهت چنکو نیکه ژ ریکین بازرگانی بین گرنگ بو وهلاتی عیلام زیدباری کونترولکرنا هندهک باژیریین گرنگ وک نوز (مقیمر یا نوکه)، چونکه بهندرا سهرمکیا بازرگانیه بو ههمی وهلاتی رافیدهین، و ب نهوی چندی شیا بازرگانئ و ریکین بازرگانی دگهل بهشین باشور ژ وهلاتی رافیدهین کونترول بکهت. نهف کونترولکرنا بهردوهامبوو د سهردهمی ههرنیک ژ پاشایی ئیریشمی نیک و ئیکونوم و سهرجونئ نیک و ئیریشمی دووی (1782-1814 پ.ز) و بهردوهامبوو ل سهردهمی پاشا شمشئ نهدی نیک (1782-1814 پ.ز) (عبداللطیف، 115)، کول سهر سیاسهتا پاشا نیلوشوما بریفهچوو بو کونترولکرنا بازرگانئ و شیا بازرگانیا خو ل گهل ناسیا بچویک فهگربنیت نهوی ب کونترولکرنا دهقمرین روژنافا ب ریکین لهشکری و دهمی ل سهر ماری (بو کهمال تهل حهریر) زالبووی و کوری خو یهسمهح نهدر که دهسته‌لانداریئ نهوی (Reenhof, 23)، و ریکین دیلوماسی ب ریکا گریدانا پهیمانان ل گهل ههرنیک ژ کرکمیش (ترابلس) و قمتنا (تهل مشرفه) بو دابینکرنا بازرگانیا خو ل گهل دهقمرین سوریا و ناسیا بچویک (ساکز، 80-86; Lewy, 708).

ههروهسا پاشا نیلوشوما بازرگانی رزگارکر و نازادیا میلهتی نهکدی چسپاند وک د دهقیدا هاتی یان: (نازادیا نهکدیان و خهلیک نهوی هاته چسپاندن و نازادیا نهوان هاتهچسپاندن ژ سنورین نههواز و نور... ههتا باژیری ناشور) (Rankin, 69; Oppenheim, 1967, 97-109).

ههروهسا پاشا ئیریشمی نیک ل سهرل سیاسهتا بابی خو بریفهچوو د سهردهمیکرنا خهلیک و پاراستنا نازادیا نهوان کو کانزا و کهلو پهلین خوارنی ل بهر دهستی ههیمان بیت، د دهقهکا ویدا هاتیه: (نازادیا زیر و زیف و مس و جهه و هریی

5- نمو پیمانین ناشوریان ل بنگهین بازرگانی و بین ناشوری ل گهل دهسته لاتدارین باژیرین ئەنازول دگریدان بـ(Mamitum) دهاتنه نافکرن، نانکو سویندخوارن و ژ پیمانین لایهنگیری بیکهاتیه، و تیدا گهلەك شیواز هاتیه (کورئ ههوه، یئ منه، سهروکئ مهیه) و بازرگانیهکا ریکخستییوو نهدهاتهکرن ههکه ب ریکا پیمانان دناقبهرا همدوو لایماناندا نهیا.

6- پالدهرئ سههکی یئ بازرگانیا ناشوری ل گهل باژیرین ئەنازول بدهستههینانا کانزایان بوو کول وهلاتئ ناشور نهبوون و پیدقیبوون بو پرۆسیسا ئافکرنا شارستانی، ئەوژی زیر و زیف و مسه.

7- بازرگانیا ناشوری دگهل وهلاتئ ئەنازول سامانهکئ زور گههاندە وهلاتئ ناشور و پشتهقانی لایئ سیاسی و لهشکری کر و ل دویف ئەوئ شیا بازرگانیا دهقهرین دی ل باشورئ وهلاتئ رافیدهین کونترول بکەت. ب ئەوئ چهندئ ناشوریان دهستئ خۆ دانا سهر بازرگانیا دهولەتی ول سهردهمین ل دویفدا بهردهوامبوو.

- لیستا ژێدهران

1-6 پهرتۆك:

الأحمد، سامی سعید، (1991)، "التجارة"، موسوعة الموصل الحضارية، الموصل، مج 1.
بوتیدو، جان، (2000)، الديانة عند البابليين، ترجمة وليد الجاد، بغداد.

جرنی، (1963)، الحثيون، ترجمة محمد عبد القادر، بغداد.
الهوراني، يوسف، (1983)، البنية الذهبية في الشرق المتوسطي الآسيوي القديم، بيروت.

الزركاني، غيث سليم، (2015)، التمثيل الدبلوماسي في بلاد الرافدين (539-5800 ق.م)، بغداد.
ساکز، هاری، (1979)، عظمة بابل، ترجمة عامر سليمان، الموصل.

سليمان، عامر، (1991)، العراق في التاريخ القديم، موجز التاريخ السياسي، الموصل، ج 1.

سليمان، عامر، (1977)، القانون في العراق القديم، الموصل.
سليمان، عامر، (1993)، العراق في التاريخ القديم، موجز التاريخ الحضاري، الموصل، ج 2.
صالح، قحطان رشيد، (1987)، الكشاف الأثري في العراق، بغداد.

كونتینو، جورج، (1979)، الحياة اليومية في بلاد آشور، ترجمة سليم طه التكريتي وبرهان عبد التكريتي، بغداد.
لابات رينيه، (2004)، قاموس العلامات المسمارية، ترجمة ألبير أبونا وآخرون، بغداد.

محمد علی، محمد عبد اللطيف، (1984)، المراكز التجارية الاثورية بوسط آسيا الصغرى في العصر الاثوري القديم (من اواسط القرن العشرين إلى اواسط القرن الثامن عشر ق.م)، الإسكندرية.

النحفي، حسن، (1981)، مقتبسات اليهود من الشرائع العراقية القديمة، الشيفل أصله واستعماله في العراق القديم، بغداد.

بهري نوکه ناماژه هاتیهکرن کو وهلاتئ ناشور کههستین دهستنیکی نینن بو پرۆسیسا ئافکرنا شارستانی وهک دار و کانزا و بهرین بهاگران ئەوین بو ئافکرنا پهرستگهه و کوچکین شاهاتی دهینه بکارنینان. بو ئەوئ چهندئ پاشایین ناشوری ب ههمی شیانین خوفه هولدان بدهستخوفه بینن ب ریکین ناشیانه و ب ریکا بازرگانیکرئ و ئەوا پیدقی ژ گریدانا پیمانان دگهل دهسه لاتدارین ئەوان ههیمان و ب ریکا پیمانین لایهنگیری دگهل ئەوان بو پشتراستکرنا بازرگان و کاروانین بازرگانی و بدهستقههینانا باجان و ل دوماهیئ بدهستقههینانا سامانهکی بو ئافکرنا پهرستگههه و شویرههیا ل باژیرئ ناشور. بو نموونه، پاشا نیلوشوما و ئیدیشمی ئیکی پهرستگهه بو خوداوهندئ ناشور ئەمد(الهوراني، 1983، 201) و عهشتار (Gelb, 1966, 72-79) ل باژیرئ ناشور ئافکرنا (ARAB, 25-28; RIMA, 7-8)، ههروهسا پاشا ئیکونوم (1836 ب.ز) باجهک ب دهه منین زیقی ل سهر بنگههین بازرگانی ل کیدوکیا سهپاندن بو پشکداریکرن د ئافکرنا شویرههیا باژیرئ ناشور و فهرمانا پاشای بو کاروم کانیش هاته هنارتن کو سهر پهershتیا بنگههین بازرگانی دکەت و دهقیدا هاتیه: (باژیرئ ناشور دهه من ژ زیقی دهستنیشانکرن کو پشکداریکرنا ههوهیه ژ بو بهیزکرین ناشور و هنارتیهک هات ههلبزرتن ل دور ئەقئ چهندئ بو ههوه بهنیریت... لدویف تابلویئ نفیسی بو باژیرئ ناشور بو کاروما دئ بنقیسن و بلا زیقی بدهت)(شیت، 1996، 15؛ عبداللطيف، 87-89؛ Lewy, 100).

5- دهه نه نجام

1- ناشوریان چهندین بنگههین بازرگانی ل ههیمیا کیدوکیا دانان و دهستهه لاتا ناشوری دهستهکئ بلند ههبوو، ل سهر کارین بازرگانی دهاتنو چوونا کاروانین بازرگانی و سهپاندنا باجان و دایینکرنا سهنگان تیدا.

2- ژێدهرین پیزانین مه ژ ئەوان پیمانان ب پلهیا ئیک ژ نامهین⁽¹⁾ بوگازکوی (خاتوشا) ئەوان هاتیه وهرگرتن و بو نیقا هزاریا دووئ بهری زاینئ فهگهرن و بیکهاتیه ژ نامهیان دناقبهرا بازرگانان و خودانین کاری ل باژیرئ ناشور دگهل بریکارین ئەوان ل ئاسیا بجویک کیدوکیا.

3- بازرگانئ تمکارو ل هزاریا دووئ بهری زاینئ، زیدهباری کاردکر و ب گهلەك ئەرکین بازرگانی ژ لایئ کوچکا شاهاتی هاتهراسپاردن، بازرگانان بو بهرژموههیا دهستهه لاتا سیاسی کاردکر، ههروهسا ب ئەرکین گریدانا پیمانان ل گهل دهستهه لاتدارین باژیرین وهلاتئ ئەنازول هاتنه راسپاردن، بازرگان بوونه بریکارین دهولەتی و ب کرین و فروشتنین بازرگانیه رادبوون بو بهرژموههیا کوچکی.

4- بازرگانی دناقبهرا ناشور و کیدوکیا ل دویف پیمانان بازرگانیه بوو دناقبهرا نوینهرین حکومهتا ناشوری ل بنگههین بازرگانی و بازرگانین ناشوری دگهل دهستهه لاتدارین باژیرین ئەنازول، ل باژیرئ کانیش نوینهرین ناشوری ههبوون و تیدا نوینهریا کارگیریا مهلبههیا ناشوری دکرن، بازرگانین ناشوری ههز دکرن پهوهههین بازرگانی دگهل ئەوان چیکهن.

(1) نامین کهههوکیا (گول تبه): میژویا ئەفان ناما دزفریه بو ناههراستا هزارا دووئ ب.ز، ب رینیسیا بزمارئ ب زمانئ ئەکهدی هاتیه نفیسن، بوغازکوی

لفتة، أحمد، القصير، همة، (2001)، الفعاليات الآشورية في آسيا الصغرى، رساله ماجستير غير منشورة، كلية التربية، جامعة القادسية.

4-6 پهرتوكين ننگليزي

Al-mutawali, Nawala A. (1917), "An introduction to foreign trade of Mesopotamian in the light of cuneiform documentation of the third and second millennium B.C, Aladab, No. 120.

Gelb, J., (1966), "The Name of Goddes Innin", JNES, Vol. 19

Jastrow M., (1906), Religion Babylonian and Assyrian, New York.

Kool J., (2012), The old Assyrian trade network formare Archaological prespective, Leiden.

Leemans, W. F., (1950), The old Babylonian Marchant: his business and social position. Leiden.

Lewy, Hildgard, (1971), "Anatolia in the old Assyrian period", AH, Vol. 1.

Lewy, J., (1958), "Some Aspects commercial life in Assyrian and Asia Minor in the Nineteen the pre-christian century", JAOS, Vol. 78

Maywell, K. B., Hysop (1974), "Assyrian Source of Iron. Aprelimingia, Sarey of the History caland Geographical Evidencing" Iraq, London, Vol. 39.

Mogen S. Trolle Larson, (1967), "Old Assyrian Caravan procedures", Leiden.

Mogens Trolle Larsen, (1977), "Partnership in the old Assyrian Trade", Iraq, London, Vol. 39.

Munn Rankin, (1956), "Diplomacy in Western Asia in the Early second Millinium B.C", Iraq, London, Vol. 18.

Norman Roffee, (1995), "Political Economy in Early Medopotamian States", JSTOR, Vol. 24.

Olmsted, A. T., (1986), History of Assyria, Chicago.

Oppenheim, (1967), Letters from Mesopotamian, Chicago.

Paul Garell, (1977), "Marchants et tamakary Assyrian en cappadoce", Iraq, London, Vol. 39.

Reenhof, (2013), "New Mesopotamian Treoties from the early second Millinium B.C from Karum Kanish", ZAR, Wiesbaden, Vol. 19.

النجفي، حسن، (1981)، معجم المصطلحات والاعلام في العراق القديم، بغداد.

النجفي، حسن، (9182)، التجارة والقانون بدواً من سومر، بغداد.

الهاشمي، رضا جواد، (1985) "التجارة" موسوعة حضارة العراق، بغداد، ج1.

2-6 غوفارين زانستي:

الأحمد، سامي سعيد، (1977)، "المستعمرة الآشورية في آسيا الصغرى"، مجلة سومر، بغداد، مج 33، عدد 1.

إسماعيل، بهيجة خليل، (1986)، "المستعمرات التجارية الآشورية في الأناضول"، مجلة النفط والتنمية، بغداد، عدد 7-8

إسماعيل، فاروق، (1994)، "المركز التجاري كاروم Karum في الألف الثاني ق.م"، مجلة الحوليات الأثرية العربية السورية، عدد خاص بوقائع الندوة الدولية، حلب، عدد 43.

حمود، حسين ظاهر، (2011)، "أهمية الرحلات التجارية الآشورية إلى بلاد الأناضول في توطيد الصلات الحضارية خلال الألف الثاني قبل الميلاد"، مجلة دراسات موصلية، الموصل، العدد 28.

لارسن، م. س، (1986)، القصدير والنحاس في نصوص آشور، مجلة سومر، بغداد، مجلد 42، ج1-2.

لارسن، م. ن، (1979)، "آشور القديمة والتجارة الدولية"، مجلة سومر، بغداد، عدد 35.

مرعي، عيد، (1986)، "التاجر ونشاطاته في العصر البابلي القديم"، مجلة الدراسات التاريخية، دمشق، العددان 22، 24.

مكي، عيد، (2016)، "الآشوريون في الأناضول"، مجلة الدراسات التاريخية، دمشق، العددان 133، 134.

3-6 نامه و تيزين زانكويين

إسماعيل، شعلان كامل، (1990)، العلاقات الدولية في العصور العراقية القديمة، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الآداب، جامعة الموصل.

جاسم، زهير ضياء الدين سعيد، (2000)، نظام الاتصالات في بلاد الرافدين، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة الموصل.

جاسم، صفوان سامي سعيد، (2006)، التجارة في بلاد آشور خلال الألف الأول قبل الميلاد في ضوء المصادر المسماوية، أطروحة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة الموصل.

الحمداني، ياسر هاشم حسين علي، (2002)، وسائط النقل في العراق القديم، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الآداب، جامعة الموصل.

حمود، حسين ظاهر، (1995)، التجارة في العصر البابلي القديم، أطروحة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة الموصل.

الخاتوني، عبد العزيز إلياس، (2000)، أثر البيئة الطبيعية في تاريخ وحضارة بلاد الرافدين، أطروحة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة الموصل.

شيت، أزهار هاشم، (1996)، علاقة بلاد آشور مع بلاد الأناضول خلال الألفين الثاني والأول ق.م، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة الموصل.

Veysel Donbazi, (1974), "Four old Assyrian Tablets from the city of Assur" JCS, Vol. 26-28.

Reenhof, K. R., (1977), "Some social effects of old Assyrian trade", Iraq, London, Vol. 39.

Reenhof, K. R., (1977), "Some social Effects of old Assyrian Trade", Iraq, London, Vol. 39.

دور التاجر الآشوري الاقتصادي والسياسي في بلاد الأناضول (1840-1939 ق.م)

الخلاصة:

الدراسة محاولة لإلقاء الضوء على جانب مهم من جوانب الحياة الاقتصادية في بلاد آشور خلال الألف الثاني قبل الميلاد، ألا وهي التجارة والقائم بها (تمكارو) الذي كان يعد محور النشاط التجاري في المدينة وتمتع بمركز اقتصادي واجتماعي مرموق وخاصة في الألف الثاني قبل الميلاد لاتساع وظيفته بشكل لم يبلغه أي عصر من عصور بلاد الرافدين، ودور الملوك الآشوريين في دعم وتوكيل تمكارو للقيام بالتجارة الملكية لصالح القصر ولإيصال الرسائل وعقد المعاهدات mamitum مع حكام وأمراء مدن وبلاد الأناضول. الكلمات الدالة: تاريخ العراق القديم، الآشوريون، التاجر، المعاهدات.

THE ASSYRIAN MERCHANT'S ECONOMIC AND POLITICAL ROLE IN ANATOLIA (1939-1840 BC)

ABSTRACT:

The study is an attempt to shed light on an important aspect of the economic life in Mesopotamia in the Land of Assur during the second millennium B.C. which is the trade and merchant (Tamkaru) who was the focus of commercial activity in the city and enjoying a prominent economic and social status especially in the second millennium B.C because of the expansion of his job and nature of his work in away that non of the Mesopotamia's era could reach and the role of the Assyrian kings supporting Tamkaru to carry out royal trade for the benefit of the palace to deliver messages and conclude treaties (mamitum) with the rulers of the cities of Anatolia.

KEYWORDS: Ancient Iraqi history, Assyrian, Merchant, Treaties.